

OMGAAN MET POST-'65 ARCHITECTUUR

LASTIG ERFGOED

Er is een gebrek aan animo voor de bescherming van 'nieuwe' architectuur, stedenbouw, infrastructuur en landschap binnen Heemschut. Deze gebouwen en stedenbouw komen uit de periode 1965-1990 en beginnen rijp te worden voor de sloop. Het is aan erfgoedverenigingen als Heemschut om te zoeken naar een vorm van bescherming. Deze bescherming moet een ondertoon van herbestemming hebben. Het onderstaande is een advies voor een mogelijk beleid t.o.v. nieuwe architectuur voor Heemschut. Gebouwen vormen goede casuïstiek en zijn zodoende een beginpunt. Hierboven zijn al de andere velden binnen post-'65 genoemd. Het belangrijkste is om de werkgroep post-'65 (WG'65) goed op weg te helpen met in het achterhoofd het Beleidsplan 2015-2018.

Deze architectuur is nog niet volledig ingedaald bij de Heemschut vrijwilligers, bestuur en leden vanwege een aantal redenen. Wel zijn er commissies en werkgroepen die zich er al aan wagen. Door veel leden echter worden de gebouwen vaak over het hoofd gezien omdat ze nog niet oud genoeg zijn, of zelfs lelijk bevonden. Er zijn nog zoveel voorbeelden in de directe omgeving van veel mensen dat de architectuur er niet uitspringt als bijzonder. Andere 'onzichtbare' waarde-argumenten tellen vaak meer in deze context: hoe is een groeikern als Zoetermeer binnen de politieke historie van Nederland te plaatsen bijvoorbeeld. Verder zijn er geen rijksmonumenten uit de periode 1965-1990, waardoor het ontbreekt aan boegbeelden. Wel zijn er verschillende gemeentelijke monumenten. Er is vanuit de politiek ook geen focus op architectuur na de Wederopbouw, slechts het verzoek tot verkenning van deze periode.

AANBEVELINGEN

Uitbreiden werkgroep

Herkenbaar label of symbool op de website

Excursie langs post-'65 erfgoed

Actief inventariseren en 'constructief actievoeren'

KADER: BELEIDSPLAN 2015-2018

- 1 Het aangaan van strategische samenwerkingsverbanden;
- 2 De verkenning en ondersteuning van externe initiatieven;
- 3 Herbestemming en transformatie van erfgoed;
- 4 Bescherming van jonger monumentaal erfgoed.

ADVIES

UITBREIDEN WERKGROEP

De Heemschut werkgroep voor architectuur van na 1965 is op dit moment nog niet levensvatbaar. Allereerst is de WG'65 nog niet op volle sterkte. Er moet derhalve hard worden gezocht naar nieuwe leden die ondersteuning bieden en die de verschillende, hieronder beschreven portefeuilles kunnen vullen.

WERVING BINNEN HEEMSCHUT

De belangrijkste bron voor de WG'65 waaruit nieuwe leden kunnen voortkomen zijn de Heemschut gelederen. De afgelopen maanden

waren er verschillende initiatieven die werden aangedragen voor het behoud van nieuwe architectuur. Hierachter zitten personen die begaan zijn met dit erfgoed en mogelijk interessant zijn voor de werkgroep. De lastige architectuur uit de periode 1965-1990 zal door hen welwillender geïnterpreteerd worden. Goede voorbeelden zijn de Heemschut projecten rondom het GAK gebouw in Hilversum, het Blauwe Gebouw in Tilburg, en het ING hoofdkantoor in Amsterdam. Binnen deze projecten vinden de leden en het landelijk bureau elkaar telkens weer.

De werving van leden moet actief gebeuren vanuit de werkgroep en het landelijk bureau. Deze laatste kan met haar bereik gewicht geven aan een oproep, terwijl de WG'65 zich kan bezighouden met functiebeschrijvingen en manieren om het animo te polsen onder verschillende leden. Die bereidwilligheid van mensen kan worden gevonden door aanspraak te maken op de persoonlijke netwerken van werkgroep-leden.

KENNISMAKING MET ANDERE GELIJKSOORTIGE INITIATIEVEN

Naast actieve werving onder de eigen leden moet de werkgroep ook naar buiten toe treden. Andere gelijksoortige initiatieven tot waardering van nieuwe architectuur kennen een groot volume aan informatie die handig kan zijn voor de WG'65. Als tegenprestatie kan de werkgroep assisteren met behoud en als platform dienen voor deze organisaties. Heemschut neemt dan op dit gebied dan ook een faciliterende 'platformrol' aan.

Denk hier bijvoorbeeld aan 'love80sarchitecture', 'Archined', 'Architectuur.org', 'Archined', 'Architectenweb', 'Architectuurgids', 'Newtownsinstitute', en 'Bestaandewoningbouw'. Andere platforms zoals de Erfgoedstem en Boei zijn ook interessant.

Werkgroep Monumentale Kunst

Voor Heemschut is deze werkgroep al bezig met de periode post-'65, maar dan op het gebied van kunst. Naast architectuur zal WG- '65 zich ook bezig houden met stedenbouw, landschap en infrastructuur. Heemschut zal de verschillende werkgroepen en commissies binnen de vereniging ook moeten bundelen, zodat zij in serie geschakeld zijn in plaats van parallel.

HERKENBAARHEID: LABEL OF SYMBOOL OP DE WEBSITE

Acties rondom nieuwe architectuur moeten herkenbaar op de website verschijnen. Bewustwording heeft ook te maken met herhaling en gewenning. Daarom zou een frequente herinnering met een duidelijk symbool de bewustwording van dit erfgoed ten goede komen.

De meest interessante optie wat betreft de website zou zijn om een apart kopje te hebben waar al het nieuws, de samenwerkingen en de leden duidelijk op komen te staan. Post-'65 architectuur zou dan een website binnen de website krijgen. Dit is in het huidige verenigingsklimaat echter niet mogelijk. Er is namelijk sprake van een spanning als het aankomt op nieuwe architectuur. Verschillende signalen tegen het behoud van post-'65 architectuur geven aan dat de architectuur nog niet genoeg is ingedaald. WG'65 werkt dus vanuit een minderheidspositie. Te veel druk leggen op deze architectuur zal waarschijnlijk averechts werken voordat de sluipering is gewekt.

Een andere optie is om een bepaald label of logo te bedenken dat bij de nieuwsberichten over nieuwe architectuur kan worden geplakt. De berichten verschijnen dan nog steeds in de huidige setting, maar zullen er zo wel uitspringen.

REGELMATIGE INPUT VANUIT DE WERKGROEP

Deze newsfeed zal ondersteund worden door de WG'65 die actief op zoek gaat naar casussen om op de website te plaatsen. Dit waarborgt een continue stroom van berichten, zodat de Heemschut leden vaak kennis nemen van de mogelijkheden die gepaard gaan met nieuw erfgoed. Het is de taak van de werkgroep om hier divers te zijn, zodat het hele spectrum van post-'65

architectuur en stedenbouw goed wordt gedekt.

EXCURSIE LANGS POST-'65 ERFGOED

Een excursie is de manier (die binnen de vereniging past) om kennis te maken met post-'65 erfgoed voor leden. Idealiter is dit een dag waar de belangrijkste facetten van het erfgoed aan bod komen. Met name de vraag waarom deze architectuur en stedenbouw belangrijk is voor Heemschut. Het antwoord – dat Heemschut vooruit wil kijken en wilt verjongen – dient tijdens deze excursie goed bediscussieerd te worden. Onder het excursiethema kan ook vallen waarom 'mooi' en 'lelijk' begrippen zijn die gevaarlijk zijn om te gebruiken bij het behoud van erfgoed. Mooi en lelijk zijn zeer subjectieve begrippen die zo erg terugslaan op de persoon zelf dat er vrijwel geen goed onderbouwde argumentatie voor mogelijk is.

De excursie zal allerminst een belerende toon moeten hebben. De discussie zal wel geprikkeld moeten worden door scherpe stellingname en interessante voorbeelden. Hier kunnen bijvoorbeeld de voorbeelden die in de rubriek over nieuwe architectuur in het blad verschijnen assisteren.

ACTIEF BLIJVEN INVENTARISEREN EN 'CONSTRUCTIEF ACTIEVOEREN'

Het hoofddoel van de WG'65 blijft het uitbreiden van de inventarisatie en het actievoeren met een constructieve houding. Inventariseren, omdat de cartografie van nieuwe architectuur essentieel is om voor ogen te hebben. Deze inventarisatie moet ook goed nagelopen worden. Actief blijven behouden is Heemschut-eigen en zal dus ook bij de WG'65 onderdeel moeten zijn van het takenpakket.

OP ZOEK NAAR MINDER BEKENDE ARCHITECTUUR

De inventarisatie zoals deze er nu ligt wordt overheerst door 'de bekende werken'. Gegeven, deze zijn over het algemeen kwalitatief goed, maar er zal toch een evenwicht gevonden moeten worden tussen bekend en onbekend. Juist de minder gekende gebouwen van kleine architecten zijn interessante objecten om te behouden.

BIJ BEDREIGING EEN NIEUW PLAN VOOR HET GEBOUW INITIËREN

Het is onverantwoordelijk om te behouden zonder alternatief. De aanname (als deze er al is natuurlijk) dat architectuur behouden moet blijven om het behouden is zwak. Naast een kunstwaarde heeft een overgroot deel van de architectuur namelijk ook een functionele waarde die niet ondergesneeuwd mag raken. Als deze functie namelijk vervalt, vervalt het gebouw ook. Gebruik is natuurlijk niet recht evenredig gerelateerd met onderhoud, integendeel, maar leegstand is dat wel met verval.

POST-'65 ERFGOED

De grens 1965 is geen harde. Deze is genomen vanwege een stop op inventarisatie na dit jaartal. Van de architectuur uit 1945-65, de periode van kwantitatieve Wederopbouw, is er nog een top 200 gemaakt van belangrijke architectuur. De 'nieuwe' architectuur van na '65 is dus nog een vrij puur veld.

Deze argumentatie gaat niet op als er een geldschietter is die een leeg pand in goede orde wil behouden zonder daar verder wat mee te doen overigens.

Gezien dit soort filantropen weinig te vinden zijn is het zaak om na te denken over herbesteding als dat nodig is. Vooral met post-'65 architectuur, waar de monumentale waarde moeilijker van is aan te

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

wijzen dan vooroorlogse architectuur, zal voor een andere behoud-methode gekozen moeten worden. Het actief meedenken over herbestemming of het netwerk hebben met de juiste contacten is daarom essentieel.

BEWUSTMAKEN EN BEHOUDEN

Een groot probleem met dit erfgoed is de reactie van de omgeving op pogingen tot behoud van ongewenste gebouwen. Behouden wat niet behouden moet (volgens de omgeving) kan lijden tot imagoschade voor Heemschut. Hieronder twee relaties om rekening mee te houden wat dit betreft.

Voorop staat de relatie met de achterban en de omgeving. Een erfgoedvereniging als Heemschut dient een ondersteunend middel te zijn voor de burger en eventueel tegen de overheid. Het liefst werkt Heemschut overal ondersteunend mee, maar dit is bij post-'65 architectuur ingewikkeld. Juist omdat het draagvlak vaak ontbreekt voor dit erfgoed. Om zo min mogelijk imagoschade te lijden zou ik dan ook adviseren vooral positieve onbekende waarden van een gebouw (of complex)

BELANGHEBBENDEN

De term 'feitelijke belanghebbenden' slaat op de hier aangenomen scheiding tussen burgerlijke en particuliere stakeholders. De eerste zal (te) veel tijd nodig hebben om overtuigd te worden van de waarde van een gebouw. De tweede heeft vooral een goed plan nodig waar geen verlies wordt geleden.

bloot te leggen. Historisch of maatschappelijk gezien schuilt er meestal een verkoopbaar verhaal achter architectuur.

Op de achtergrond is er de relatie tot de architectuur. Deze zal minder draagvlak vinden vanuit de omgeving, dus moet er gekeken worden naar de 'feitelijke belanghebbenden'. Dit zijn de partijen die over de financiële en juridische kant van het complex gaan en zo directe invloed kunnen uitoefenen op de sloop of herbestemming. Denk hierbij aan de eigenaar, overheid of

projectontwikkelaars, maar ook de creatieve sector. Zij moeten daadwerkelijk overtuigd worden dat een gebouw rijp is voor herbestemming.

Het spanningsveld zit hier tussen het beperken van imagoschade en het effectief willen beschermen en behouden. Dit spanningsveld, wat betreft post-'65 architectuur, kan niet anders worden omschreven dan lastig en ongemakkelijk. Heemschut zal door middel van de scheiding tussen burgers en feitelijke belanghebbenden zoveel mogelijk kunnen schipperen tussen bewustmaking en constructief behouden.

Nota bene dat deze kijk op post-'65 erfgoed pas ingang moet hebben wanneer alle andere 'normale' pogingen tot behoud geen ondersteuning krijgen.

Auteur: Bram de Jong (Universiteit van Amsterdam) voor Erfgoedvereniging Bond Heemschut. 19-07-2017

Met veel dank aan: Mathijs Witte, Karel Loeff, Angélique van Kampen, Dolly Blok, Christian Pfeiffer, Peter Nijhof, Henk Dirx, Hanneke Ronnes (UvA), Anita Blom (RCE), Michelle Provoost (INTI, Crimson), Jitske Hirs (HKU), Christiaan Fruneaux (Monnik), Henk Janssen (Cleantech), Martijn de Bruin (Dutch City Development), en nog vele andere Heemschutleden, medestudenten, docenten, en on-categorische ontmoetingen.